

DIALÓGUS AZ EMBERRŐL..

– *A mai teológiai irodalomban sűrűn hallunk az „antropológiai fordulatról”. Mit jelent ez?*

Azt, hogy a teológiában nem az Istenből kell kiindulnunk, akit nem látunk, hanem az emberből, akit látunk. Konkrétabban: ha megrajzoljuk, hogy milyen az ember, ebből következtethetünk arra, hogy milyen az Isten.

- *Ennek az volna az alapja, hogy Isten a maga képére és hasonlatosságára teremtette az embert?*

Igen. A Teremtés könyve ezekkel a szavakkal fejezi ki ezt a gondolatot, hogy minden alkotás visszaül alkotójára. S ez az emberiség közmeggyőződésének mondható. Nehéz volna akár csak egyetlen kivételt is találni e „törvény”, e tényállás alól. Olyan hipotézis ez, amely legalább is nem bizonyítható tévesnek.

- *Miben látod az emberben az istenképiséget, az istenhasonlóságot?*

Egyetlen szóval kifejezve: a szeretetben látom.

- *Hogyan jutsz erre az eredményre?*

Leírtam a Merre menjek I. fejezetében is, a KIO 9. numerusában is.

- *Mi ennek a lényege? Azaz, hogyan jutsz el erre az eredményre?*

Sajátos kiindulással vizsgálom a tapasztalható létezők világát és benne az embert.

- *Miben áll ez a sajátos kiindulás?*

Egy magam felfedezte kategória rendszer alkalmazásában.

- *Az emberi gondolkodás eddigelé két legteljesebb kategória rendszerét Arisztotelész és Hegel alkotta meg. Te melyiknek a vonalán mozogsz?*

Azt hiszem, egyikén sem. Hegel azért vetette el Arisztotelészt, mert a szubsztanciát és járulékokat túlságosan statikusnak találta ahhoz, hogy a változó világ lényegét meg lehessen ragadni velük. Én meg túl absztraktnak tartom a hegeli tézis-antitézis-szintézis fejlődéskategóriákat, és azt kérdezem, hogy mi ennek a változásnak, fejlődésnek az iránya. A létmegnyilvánulások alapkategóriáit keresem.

- *Melyek ezek az alapkategóriák?*

Elsorolom: szerzés, vevés, alakítás, adás és kapás.

- *A kategóriarendszer mindig teljességre törekszik. Ezekbe a kategóriákba be tudsz sorolni minden létmegnyilvánulást?*

Igen.

- *Hogyan igazolod azt, hogy ez az öt kategória van: éppen ezek és nem mások, éppen ennyi és nem több és nem kevesebb?*

Gyakorlati nyilvánvalóvá tevés. Felszólítom a kételkedőt, hogy mondjon bármiféle létmegnyilvánulást, főleg olyat, amiről úgy gondolja, hogy nem tudom az öt kategória valamelyikébe belerakni. Ha bele tudom rakni, ha nem tiltakozik a belerakás ellen, ha nem érzi önkényesnek a belerakást, akkor magáévá teheti kategóriáimat. Legalább is feltételesen, ti. amíg nem talál olyan létmegnyilvánulásokat, amelyek nem sorolhatók ebbe az öt kategóriába.

- *S milyen kép alakul ki az emberről e kategóriák segítségével?*

Megpróbálom tömören felvázolni. Az ember olyan lény, akinek

- a. határtalan a tudatba szerző képessége – vágyik a valóság tudatba szerzésére, a valóság adekvát megismerésére, az igazra
- b. határtalan a birtokba szerző képessége – vágyik a valóságból fejlődően egyre többet és többet birtokba szerezni – vágyik a praktikai értelmű jóra,

- c. vágyik a keze ügyébe eső valóság alakítására, akár önmagán kívül, akár önmagában (haja, hangja, mozdulata stb.) találja azt, vágyik a szépre
- d. vágyik arra, hogy amije van, akár magán kívül levő dolgokat, akár önmagát odaadja valakinek – vágyódik az etikai jóra, mert szereti azt, ill. azokat a személyeket, akinek-akiknek oda akarja adni birtokait és önmagát.
- e. Vágyik arra, hogy valaki-valakik megajándékozzák őt birtokaikkal, önmagukkal, azaz kapni vágyik... s adás-, ill. kapás-vágya sem ismer határokat. Bármiféle kívülről jövő korlátozásokat – akármelyik kategóriában – emberméltósága sérelmének lát.

Hát tömören ennyi az egész.

- *S ezekben áll az ember istenképisége, istenhasonlósága? Az öt kategórián belül található emberi megnyilvánulások mindegyike jellemző Istenre is?*

Nyilvánvalónak látszik, hogy nem. A szerzés kategóriája ellene mond a mindentudásnak és mindent birtoklásnak. Ami nélkül aligha rajzolható meg az Abszolútum fogalma. A vevés kategóriája pedig ezen felül ellenkezik még az isteni abszolútummal is. De az alakítás, adás és kapás kategóriái érvényesek Isten életére is.

- *A maga teremtetlen mivoltában? A maga teremtői életalakításában? Mind a kettőben?*

Mind a kettőben.

- *Kit alakít, mit ad és mit kap az Isten a maga teremtetlen világában, önmagában?*

Azt gondolom, hogy valamikor nagyon természetes volt az emberiség számára, hogy az Isten Apa is, Anya is. A mezopotámiai kultúrkörökben is így lehetett. Minden bizonnyal ez magyarázza a Teremtés könyvében a többes számot: „Teremtsünk embert...” s talán még az Elohim nevet is, amely többes számban áll.

- *Úgy gondolod, hogy az emberiség valamikor már tudott a Szentháromságról?*

Azt hiszem, hogy az emberiség valamikor családi életet élőnek gondolta az Istent. Az evangéliumokban, s különösen a negyedikben reánk hagyományozott jézusi anyag a mindent adás és mindent kapás kölcsönviszonyát rajzolja meg Isten időtlen életében az Atya és a Fiú között. Jóval szerényebb a Szentlélek időtlen szerepének a rajza, aki az Atya és a Fiú között fennálló kölcsönös adás- és kapásvonatkozásokkal látszik azonosnak.

- *Az ember annyiban képe és hasonlatossága az Istennek, amennyiben kimutatható benne az adás és kapás határt nem ismerő vágya?*

Közelebbről igen. De az istenképiséghez hozzátartozik a szerzés, sőt a vevés képessége is.

- *Hogyan? Hát nem azt mondtad, hogy ezek a vonások ellenkeznek Isten mindent birtoklásával és szentségével?*

De azt mondtam. S mégis azt állítom, amit állítok.

- *Milyen alapon?*

Azon az alapon, hogy szerzés és vevés képessége nélkül az ember nem lehetne képmása annak az Istennek, aki szabadon, azaz senkitől nem determináltan éli a maga adás- és kapásvonatkozásokban fennálló életét. Ha az ember csak adó- és kapó-képességet kapott volna, determinált lenne, nem tudna szabadon adni, ill. kapni, helyesebben elfogadni.

- *Azt akarod mondani, hogy a szerzés és vevés képessége menti meg az embert a determináltságtól, ez a két képesség teszi szabaddá?*

Nem egészen. Ha csak szerző és vevő képességet kapott volna, ugyanúgy determinált lenne, mintha csak adó és kapó képességet kapott volna.

- *Attól lenne szabad az ember, hogy kapott egyfelől adó-kapó, másfelől szerző-vevő képességet? Miért?*

Azt hiszem, hogy ez nyilvánvalóvá tehető. Ez a két képesség gondolkodásbeli, cselekvésbeli és érzelmi feszültséget teremt az emberen belül: mi határozza meg, a szerzés-vevés? Az adás-kapás?

- *Ennek a feszültségnek a következtében szabad és nem determinált az ember?*

Igen, ennek a feszültségnek az erejében képes dönteni.

- *Miről? Arról, hogy szerezzen-e, adjon-e?*

Nem. A vevést ugyan elkerülhetjük, de a szerzést nem. A szerzés jelenti a munkát és a létfenntartást. Ha nem dolgozom, elpusztulok. Döntenem arról kell, hogy a szerzést életem csúcserővé tekintem, vagy pedig eszközértéknek. Ez utóbbi esetben a megszerzetteket felhasználom adásra – párom, gyermekem és mások javára.

- *Miben áll tehát akkor az ember szabadsága?*

Abban, hogy vonzza őt a minél többet magának megszerezni akarás célkitűzése. Olyannyira vonzza, hogy hajlamos erőszakkal is elvenni a másét (és ez a vevés!). Ugyanakkor vonzza őt a gyakorlati jó mellett az etikai jó is: az adás. Ez teszi lehetővé az ember számára a választási szabadságot.

- *S mi dönti el, hogy melyik vonzást növteti a másik vonzás fölibe?*

Mondhatnám: maga az ember dönti el. De mondom pontosabban is: a lelkiismeretére figyelés vagy nem figyelés.

- *Mikor figyelek és mikor nem figyelek a lelkiismeretemre?*

Ha az etikai jó határozza meg az életemet, akkor figyelek. Ha a gyakorlati jó, akkor nem figyelek.

- *Nem gondolod, hogy önkényesen állapítod meg, hogy melyik magatartás a figyelés és melyik a nem-figyelés?*

Nem. Itt semmi helye az önkénynek. Hogy mi az etikai jó, az objektíve nyilvánvaló. A szerzés-vevés végső értékévé tévése elpusztítja az emberi életet. Az adás-kapás végső értékévé tévése szaporítja és gazdagítja.

- *Honnan van az emberben ez az egy irányban választást szorgalmazó lelkiismeret?*

A görög megfelelő szó (süeneidésis) együttlátásról, a latin megfelelő (conscientia) ösztudásról beszél. Az embert a maga képére és hasonlatosságára megteremtő Isten rakta bele az emberi személyiségbe ezt az iránytűt, amely megmondja neki, hogy merre menjen, és merre ne menjen. Ha az iránytű irányában megy, tudja és érzi, eszével tudja, benső békét élvezve érzi, hogy azt teszi, amit tennie kell. Ha eltér attól, tudja és érzi az eszével, belső nyugtalanságával és félelmével, hogy rossz úton jár.

- *Ha az emberiség történetét nézem, hajlamos vagyok azt gondolni, hogy Isten egy kicsit hatékonyabb iránytűt is szerkeszthetett volna az ember számára. Úgy tapasztalom a múltba s jelenre vonatkozóan egyaránt, hogy az embert nem nagyon izgatja, hogy mit mutat neki az iránytűje, legfeljebb zavarja egy kicsit a közérzetét a figyelembe nem vett iránytű, s kiváló eszközei vannak a belső zavar ellensúlyozására... a lelkiismeret szavának értelmi neveltségessé tételétől kezdve a szerzett javak által biztosított mámorok különböző fajaig menően.*

Nem hiszem, hogy Isten rosszul számított. Úgy gondolom, hogy nem keverhette másképpen az emberi természet koktéliját, s következésképpen nem tehetette erősebbé a szóban forgó iránytű hívó erejét.

- *Miért? Ki parancsol az Istennek?*

A maga természetével, s az általa szabadon megteremtett dolgok olyan-amilyen volta. No meg teremtő munkájának célja.

- *Most egy kicsit sokat mondtál egyszerre. Hármat is.*

Vegyük sorjába. Kezdem Isten természetével: meg akarja az embert ajándékozni a maga életének boldogságával. Ehhez szabaddá kell tennie őt. A teremtmény csak egy természetén belüli feszültség alapján rendelkezhetik választási szabadsággal. Ha a szerzés-vevés vonzóerejének a foka nem éri el az

ötven százalékot, akkor az az ember, aki az adás-kapás vonalát választja, nem rendelkezik azzal a szabadsággal, amely kell ahhoz, hogy választása méltóvá tehesse őt a részvételre Isten életében.

- *Abból, amit az ember a maga történelme folytán produkált, hajlamos volnék azt gondolni, hogy a szerzés-vevés vonzóereje ötven százaléknál jóval nagyobb az emberben.*

Ebben nagyon igazad lehet. De én azt állítottam, hogy a különböző korokban és különböző helyeken élő egyes konkrét emberekben milyen, vagy hány százalékot mutat a szerzés-vevési vonzerő.

- *Igazságod van. Csak arról akartál beszélni, hogyan került ki az első ember az Alkotó műhelyéből. De minek tulajdonítod, ha az egyes konkrét emberek nagy százaléka kileng a szerzés-vevés vonzásvektorának az irányában?*

Az első bűnnek és az utána következő bűnöknek.

- *Milyen hatást tulajdonítasz ennek?*

Olyat, mint a rossz szokásoknak. Rontják a jellemet.

- *A megromlott jellemet örökölhetőnek tekinted?*

Örökölhetőnek.

- *Ez esetben számunkra, a magatartásunk alakulása szempontjából nem sokat számít, hogy az első ember hogyan került ki az alkotó műhelyéből, mert mi már úgy születünk, hogy akaratunk-vonzódásunk szerzésre-vevésre hajló. A régi katekizmus-fogalmazás szerint: a bűn után ősszüleink értelmé elhomályosult, akaratuk rosszra hajló lett.*

Azt gondolom, hogy jellem ide, jellem oda, százalék ide, százalék oda, minden ember valamelyest új lappal indul, vagy legalább is indulhat.

- *Mi biztosíthatja számára az új lapot?*

A nevelés biztosíthatja számára az új lapot.

- *Csakhogyan általában a szülei nevelik a gyermeket, akitől örökölte a silányult jellemet.*

Ez igaz, de a szülők számára adva van mindenkor a tudatátalakulás, a megfordulás, a megtérés lehetősége.

- *Min fordul a megtérés?*

Alapvetően a nem áruló írástudón.

- *Mi az az áruló írástudó?*

Olyan ember, aki Isten nevében hirdeti, közli, hogy nyugodtan kilenghetsz a szerzés-vevés vonzásának irányában.

- *S a nem áruló írástudó?*

Aki azt tanítja, hogy jónak kell lenned, azaz nem teheted a másik emberrel szemben azt, amit nem kívánsz magadnak.

- *Csakhogyan az ilyen nem áruló írástudót a történelem bizonyossága szerint a hatalmasok rendre megölik, keresztre feszítik.*

Ez igaz, de a nyomába lépő következő nem áruló írástudónak eggyel több hivatkozási alapja lesz a maga szövege mellett: lám, olyan mélyen átélte elődöm a maga, az Isten igazát, hogy meg is tudott halni érte. Keresztre feszíteni tudnak a gyilkosok, de a kereszt erejét nem tudják hatálytalanítani. Bízni kell abban, hogy Isten jól dolgozott.

- *Jobban örülnék, ha nem bíznom kellene benne, hanem tapasztalhatnám.*

Semmi akadály. Légy nem áruló írástudóvá, mindjárt jobb lesz a tapasztalási lehetőség. Számodra is, mások számára is.

- *Olyan megoldás ez, hogy nekem szentté kell válnom hozzá.*

Így igaz. De erről én nem tehetek. Isten terve ez. Ezen ember nem változtathat. Erre épített reá mindent. Ennek megvalósulását várja.

- *Miért csak várja? Miért nem teszi?*

Te is jól tudod, hogy Téged egyetlen személy tehet szentté. Tenmagad. Az Isten sem. Ha Ő szentté tehetne, bábjátékot játszana s nem isteni-emberi történelmet.

- *Mi ez az isteni-emberi történelem?*

Isten örök szövetségének történelmi kibontakozása. Szövetségé, amelyet Isten kötött az emberrel a történelem hajnalán azzal, hogy beleteremtette az ember ezt az 50-50 százalékot. A szövetség pedig olyan valami, ami csak kettő között jöhet létre. Önmagammal nem köthetek szövetséget.

- *Lehet, hogy nagyon pogánynak gondolsz, de én nem kötöttem Istennel ilyen szövetséget. Senki sem kérdezett meg, hogy akarok-e szövetséget kötni, s arról sem, hogy kivel és minő tárgyban.*

Igazat beszélsz, csak nem eleget. Azt se kérdezte meg tőled senki, hogy akarod-e, hogy legyen füled meg orrod. Sőt azt sem, hogy akarod-e, hogy legyél.

- *Mit akarsz ezzel mondani?*

Csak annyit, hogy azt, aki nincs, nem lehet előre megkérdezni, hogy minő fajtájú létet akar. Csak azt, hogy az emberalatti világot Isten szövetségekötés nélkül teremtette meg. De azt is olyannak, amilyennek, s a meggyfavirágnak nincs módja tiltakoznia az ellen, hogy miért lett meggyfavirág, miért lett olyan, amilyen. Ugyanígy értelmetlen az ember esetében is hiányolni az előre megkérdezést, mert az ember is teremtmény. S ha szabad akaratallal rendelkezik, s ez a szabadság az adás-kapás és a szerzés-vevés feszültségét jelenti, akkor már szükségképpen a szerződés, a szövetség: ha a beléd teremtett lelkiismeretre hallgatsz, jól megy majd a sorod. Ha nem hallgatsz, rosszul megy majd a sorod.

- *Mi az, hogy jól, meg rosszul?*

Egyszerűen válaszolhatok. Jól = békesség lesz benned. Rosszul = nem lesz békesség benned, félni fogsz.

- *Mitől fogok félni? A pokoltól?*

Attól is, de nemcsak attól. Ha állapotszerűen szövetségtörő leszel, azaz, ha nem bánod meg bűneidet, ha ne igazítod vissza újra és újra életedet a szövetséghez, félni fogsz Istentől, embertől egyaránt.

- *Embertől miért?*

Azért, mert minden ember tisztában van a szövetségkötés tartalmával. S ha te szövetségtörő vagy, ha te teszed embertársaiddal szemben azt, amit magadnak sem kívánsz... ők sem kívánják maguknak, amit teszel velük, s alig várják, hogy eltörjanak. Te fegyvereseket gyűjtesz szövetségtörő önmagad védelmére, azok pedig, akiknek a hátán ostorként csattan a te szövetségtörésed, fegyvereket és fegyvereseket gyűjtenek teellened. A fegyver és fegyveres pénzbe kerül. Abba a pénzbe kerül, amelyen valakinek élelmet, ruhát kellene vásárolniok. Ezek az így ki- és megfosztottak megint ellenséggé és fenyegetéssé lesznek számodra. Csupa félelem lesz az életed. Sikerül-e szolgaságba, igazságtalanságba aláznod és gyaláznod azokat, akiknek emberméltóság-tudatuk van, vagy pedig fel tudnak lázadni ellened, le is tudnak győzni... ennek összes következményeivel.

- *Ezek szerint a pokol itt van a földön a szövetségtörők számára?*

Itt csak kezdődik.

- *Honnan tudod, hogy folytatódik? Honnan tudod, hogy van odaát?*

Kérdéssel válaszolok. Honnan tudod, hogy van örök szövetség? Honnan tudod, hogy jónak kell lenned? Honnan tudod, hogy az adás-kapás különb, mint a szerzés-vevés? Honnan tudod, hogy van alapvető kinyilatkoztatás? Honnan? Onnan, hogy mindez bele van írva az emberbe.

- *Ha bele van írva, hogyan lehet annyi és annyi embernek kételkednie?*
Szabadságot kaptunk a kételkedésre.

- *Miért annak van igaza, aki nem kételkedik?*

Gyümölcséről ismeritek meg a fát. A kételkedésből félelem és életpusztítás következik. A nem kételkedésből béke és az élet mennyiségi és minőségi gyarapodása. A nem-kételkedők ítélik az életet életre érdemesnek. A szövetséget örököknek van erejük az élet továbbfolytatására. A szövetségtörő és harcos népek kihálnak. Olvasd el a K.A. 86-4-ben a „Pusztaszer”-t. Az örök szövetség létében és tartalmában kételkedni – életellenes. Belepusztul az ember, ha ebben kételkedik. A nem-áruló írástudók közmegegyezése ez. Olvasd el Ady versét: *Az idő rostájában*.

- *Azt képviseled, hogy az emberiség kételkedői pusztítják és nem-kételkedői pedig továbbviszik az emberiség életét?*

Pontosan ezt.

- *Nem lehetséges, hogy a halál után nincsen semmi?*

Számomra ez olyan kérdés, mint ez: nem lehetséges, hogy nincsen Isten? Mondani mindent lehet. Azt is lehet mondani, hogy nincsen Gellérthegy. Más dolog az, hogy az egyik esetben a kételkedőt levihetem a Dunaparra, s megmutathatom neki, hogy a Gellérthegyben kételkedése alaptalan. A másik esetben nem elég az illetőt a Dunaparra vinnem, beszélnem is kell.

- *Éppen azt kérdezem, hogy mit mondasz neki?*

Csak annyit, hogy kételkedni lehet, de ebben az esetben az emberi létre nincs kielégítő, az embert megnyugtató magyarázat.

- *Miért nincs?*

Azért nincs, mert minek szenvedni, minek jónak lenni, minek nem az egyszerűbb és olcsóbb megoldásokat választani, ha a halállal úgyis mindennek vége – mondhatja ez esetben az ember.

- *Te vagy az az ember, aki ezt mondod, vagy mások?*

Azt hiszem, nem én vagyok ez az ember.

- *Mi az, hogy csak azt hiszed? Miért nem állítod, mint biztosat?*

Csak azért nem, mert nagyon belém nevelődött, hogy a halállal nincsen mindennek vége. S azt is hiszem, hogy ha ma közölnék velem, hogy a feltámadás elmarad, semmit sem változtatnék az életemen ennek az információnak a következtében.

- *Ezek szerint a feltámadás nélkül is van megnyugtató magyarázat az emberi létre, feltámadás-hit nélkül is lehet jó az ember.*

Nem ez következik abból, amit mondtam. Csak az, hogy én személy szerint nem esnék kétségbe a feltámadás reménye nélkül. Csak az, hogy továbbra is az agapé útján járnék. De a feltámadás reménye vezetett el odáig, hogy ma már nem esnék kétségbe, nem cserélném le a szeretet útját más útra.

- *Azt hiszem, megfogtalak. Beléd nevelték, hogy nincs feltámadás „s az erény maga az ő bére s jutalma”.*

Mit akarsz ezzel mondani?

- *„Csak” annyit, hogy a feltámadás- és Isten-hit nélküli ateista is járhatja az agapé királyi, jézusi útját.*

Mutass már belőle egyet!

- *Nem tudok mutatni, de nincs kizárva, hogy akadjon ilyen.*

Nincs kizárva.

- *Ha pedig nincs kizárva, akkor az ember üdvössége-boldogsága szempontjából közömbös, hogy van-e Isten és hogy van-e örökélet.*

Ha egyetlen egyszer dinnye terem a cseresznyefán, az csak szabálysértő kivétel.

- *Elbagatellizálsz a dolgot. Te szoktad mondani: ha lehet tisztességesnek lenni templombajárás nélkül, minek templomba is járni? Légy következetes! Ha lehet istenhít nélkül az agapé útján járni, minek az istenhít?*

Jó. Engedek. Engedek arra az ateista agapé-alakításra tekintettel, amelyet egyelőre még nem ismerünk.

- *Mit engedsz meg?*

Azt, hogy Isten működik az ateistában is, mert a Maga képére és hasonlatosságára teremti az embert akkor is, ha nemzői istenhívők, és akkor is, istentagadók. Istenhít nélkül talán lehet az agapé útján járni, de Isten nélkül nem.

- *No ez szép volt. Ennél tovább már csak Tauler, a középkor nagy misztikusa ment, amikor így imádkozott: Add Uram kegyelmedet a Sátánnak is.*

Biztosan adná, ha tudná, mert még az én szívemet is búsítja a pokol.

- *Te adnád, ha Tiéd volna a kegyelem?*

Persze, hogy adnám. Isten is kínálja. De a Sátán per definitionem az, aki az agapét visszautasítja.